

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ВИНОГРАДУ

Акуленко Г.М. – головний фахівець відділу
Зональний науково-дослідний центр «Південагропромпродуктивність»

Розглянуто основні показники економічної ефективності виробництва винограду. Побудовано методичні підходи визначення економічної ефективності діяльності виноградарських підприємств. Визначено значення рентабельності та окупності в розрахунку економічної ефективності виробництва.

Ключові слова: ефективність, виноградарство, рентабельність, прибуток, собівартість

Постановка проблеми. Виноградарство - найважливіша галузь народного господарства Криму. І справа не тільки в доходах. Велика роль винограду в харчуванні. Унікальні особливості природи Криму дають можливість отримувати тут виноград такої якості, який не може бути вирощений більше ні в одному районі країни, а сорти для приготування десертних вин - в жодному куточку світу. Ліквідація зрідженості, підвищення тривалості експлуатації плантацій не менш ніж до 20 років - найважливіші завдання виноградарів Криму. На жаль, ставлення до цієї справи недостатньо серйозне. Наприклад, деякі посилаються на відсутність посадкового матеріалу, чекають його від постачальників, хоча при бажанні можна мати власний.

На економічну ефективність виробництва винограду впливає велика кількість різних факторів. Фактор (від лат. Factor - робить, що виробляє) - це причина, рушійна сила будь-якого процесу, що визначає його характер або окремі його риси. При здійсненні заходів щодо підвищення ефективності може використовуватися повна або не повна сукупність можливих факторів або окремі з них у різних співвідношеннях. Підвищення ефективності виробництва винограду залежить не тільки від кожного фактора окремо, але і від раціонального їх поєднання і взаємодоповнення. [5, с. 47] Виявлення дії і взаємодії факторів, способів раціонального їх поєднання, є найважливішим завданням підвищення економічної ефективності виробництва винограду.

Для визначення економічної ефективності виробництва винограду доцільно використовувати систему показників, що обумовлено як різним характером вимірювання ефекту, так і різними видами виробничих ресурсів, які відрізняються по економічній природі і не завжди зіставні [2, с. 159].

Аналіз останніх досліджень. На сторінках наукових видань багатьма авторами неодноразово розглядалися питання розвитку наукових досліджень у виноградарстві. Всі сходяться на тому, що необхідно відновлювати втрачені позиції і добиватися нових успіхів.

В дисертації «Підвищення економічної ефективності виробництва винограду в сільськогосподарських підприємствах» Дятел В. М. запропонував методичний підхід до визначення оптимального рівня витрат на виробництво винограду з використанням цін на виноград і ресурси, критерієм якого є максимізація прибутку на 1 га плодоносних насаджень; розрахував параметри кінетичної виробничої функції Коба-Дугласа для оцінки алокативної та прогнозування економічної ефективності виробництва винограду; удосконалив: систему показників дослідження економічної ефективності виробництва винограду шляхом використання показників методу DEA; індекс структурних змін для оцінки ефективності структурних зрушень у регіональному розвитку виноградарства за рахунок застосування показників результативності й ефективності виробництва; методичні підходи до розрахунку оптимальної ціни на виноград з урахуванням науково-обґрунтованої націнки й цінової еластичності попиту. [1, С. 3]

Вивчаючи методику прогнозування основних показників розвитку виноградарства з використанням зовнішніх стабілізаторів Супричова Л. І. створила програмний продукт в середовищі Delphi. Параметри, що відшуковуються (a, b, c) знаходились методом найменших квадратів. Результат надається у вигляді таблиці та графіка. Наявність графіка дає можливість контролювати результати роботи методу найменших квадратів, а у випадку необхідності в інтерактивному режимі знаходити параметри моделі, використовуючи метод випробувань та помилок. [5, С. 48]

Разом з тим деякі методичні підходи ефективності виробництва потребують більш детального вивчення.

Мета дослідження. Розробка методичних рекомендацій щодо оцінки економічної ефективності виробництва винограду.

Виклад основного матеріалу. Виноградарство, як галузь сільського господарства, має ряд специфічних особливостей. Однією з них є висока трудомісткість виробництва. Витрати праці на гектар плодоносних плантацій врожайності 80-120 ц і звичайних способах обробітку складають за нормами 500-670 люд.-год.

Найбільш трудомісткими видами робіт в галузі є збір врожаю, обрізка, догляд за насадженнями, поточний ремонт шпалери, укриття виноградників (у відповідній зоні). Велика частина трудових витрат доводиться на два періоди: березень-квітень і вересень-жовтень.

Вирощування виноградних насаджень пов'язане з використанням значних земельних, трудових і матеріально-технічних ресурсів, тому підвищення ефективності виробництва винограду означає збільшення виходу високоякісної продукції з кожного гектара плодоносних виноградників при одночасному зниженні витрат праці і засобів на одиницю продукції.

Серед основних показників, що характеризують ефективність виробництва винограду, можна виділити врожайність, собівартість, прибуток з 1 га і рівень рентабельності. Всі ці показники взаємопов'язані. Так, підвищення врожайності веде, як правило, до зниження трудомісткості

продукції навіть при збільшенні витрат праці на 1 га плодоносних виноградників, зниження собівартості продукції, збільшення грошової виручки і прибутку з одиниці площі, підвищення рівня рентабельності. Розглянемо більш детально показники економічної ефективності та методику їх розрахунку.

Врожайність сільськогосподарських культур в цілому та винограду, є специфічним показником та вираховується відношенням валового збору винограду до площі плодоносних виноградників.

Оскільки в сільському господарстві динамічно скорочуються трудові ресурси, то визначальним джерелом зростання сільськогосподарського виробництва служить підвищення продуктивності праці. У процесі виробництва праця нерозривно пов'язана з іншими факторами. При цьому роль праці з розвитком продуктивних сил не зменшується, а зростає. Ефективність використання трудових ресурсів визначається продуктивністю праці: чим більше виробляється валової і чистої продукції на 1 чол. або одного середньорічного працівника, тим вище ефективність виробництва.

Також важливим показником ефективності праці, агротехнічних заходів, та в цілому діяльності виноградарського підприємства є урожайність. Розглянемо показники виробництва винограду в підприємствах Криму у 2010-2012 роках згідно даних Держстату України.

Таблиця 1

Показники виробництва винограду в підприємствах АР Крим за 2010-2012 рр.

Показник	Роки			2012 р. у % до 2010 р.
	2010	2011	2012	
Площа, тис. га	23,5	22,7	21,9	-6,8
Вал. збір, тис. ц	1058,0	1192,4	883,5	-16,5
Урожайність, ц/га	45,0	52,5	40,4	-10,2

З даних, наведених в таблиці 1, видно, що обсяги виробництва винограду в Криму у 2010-2012 рр. нестабільні, в першу чергу ці коливання пов'язані з кліматичними факторами. Скорочення площі насаджень на 6,8 % за 2 роки може означати, що підприємствами проведено розкорчовку старих насаджень та закладання нових, які ще не вступили в фазу плодоношення.

Собівартість продукції - сума грошових витрат на виробництво і реалізацію продукції. Це узагальнений показник, який зумовлює рівень прибутковості. Скорочення собівартості є основним джерелом зниження ціни товару - запорукою зростання попиту населення і, отже, збільшення прибутку.

На собівартості відображаються результати всієї діяльності: рівень врожайності культур, продуктивність праці, економне витрачання матеріальних ресурсів, ступінь спеціалізації і концентрації виробництва, використання досягнень науково-технічного прогресу.

Проте собівартість не показує, як змінюється дохідність виробництва, і не може служити синтетичним показником його ефективності. Для виявлення прибутковості, собівартість окремих видів продукції, в нашому випадку винограду, зіставляють з виручкою від їх реалізації. Вона залежить також від рівня цін, за якими продукція реалізується, від її якості. Проте головний резерв підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва винограду - збільшення обсягу валової продукції при скороченні витрат праці та коштів у розрахунку на одиницю продукції. [3, С. 18]

Також собівартість вираховують на ц реалізованої продукції шляхом ділення повної собівартості (С) на реалізовану продукцію (ПродР).

$$C_{1ц} = C / \text{ПродР} \quad (1)$$

Одним з основних показників ефективності роботи підприємства є прибуток. Це кінцевий результат підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки оцінюється обсягом отриманого прибутку і є її метою.

Фінансовий результат діяльності підприємства виражається доходом, який складається з прибутку від реалізації продукції, прибутку від іншої реалізації та позареалізаційних результатів (прибуток, збиток).

Прибуток, отриманий від усіх видів діяльності підприємства, носить назву валового.

Прибуток (збиток) від реалізації продукції (ПРП) визначається як виручка від реалізації продукції (В) за вирахуванням витрат виробництва (собівартості) (С), податку на додану вартість (ПДВ) і акцизів (А):

$$\text{ПРП} = \text{В} - \text{С} - \text{ПД} - \text{А} \quad (2)$$

Прибуток з 1 га знаходять відношенням прибутку (П) і площі плодоносних виноградників (S):

$$\text{П}_{1га} = \text{П} / \text{S} \quad (3)$$

Прибуток на 1 ц знаходять відповідно відношенням прибутку (П) до реалізованої продукції (ПродР):

$$\text{П}_{1ц} = \text{П} / \text{ПродР} \quad (4)$$

Ефективність прибутковості діяльності – рентабельність, яка кількісно виражається діленням прибутку на витрати. Крім того, рентабельність - це один з основних вартісних якісних показників ефективності виробництва на підприємстві, в об'єднанні, галузі, що характеризує рівень віддачі витрат і ступінь використання засобів у процесі виробництва та реалізації продукції.

Для визначення економічної ефективності виробництва окремих видів продукції, галузей і господарств в цілому недостатньо абсолютної величини прибутку. Необхідно отриманий прибуток зіставити зі зробленими витратами. Для цих цілей використовується відносний показник - рівень (норма) рентабельності, під яким розуміється процентне відношення прибутку до суми матеріальних і трудових витрат, пов'язаних з виробництвом та реалізацією продукції.

Рівень рентабельності показує ефективність виробництва з точки зору отримання прибутку на одиницю матеріальних і трудових витрат з виробництва та реалізації продукції.

Рентабельність (Р) визначається діленням прибутку (П) на повну собівартість реалізованої продукції (С).

$$R = P / C \quad (5)$$

Якщо виробництво продукції збитково (не рентабельно), замість рівня рентабельності з негативним знаком (збитковість) може бути використаний інший показник - рівень окупності витрат (Ов), що представляє собою відношення грошової виручки (В) до комерційної (повної) собівартості (С), %

$$Ov = V / C \quad (6)$$

Не менш важливим показником є економічна ефективність використання землі (ЕЗ), яка визначається відношенням реалізованої продукції (ПродР) до загальної площі виноградників (S):

$$Ez = \text{ПродР} / S \quad (7)$$

Розглянемо показники ефективності діяльності виноградарства в Криму. Вихідні (згідно статистичних даних Держстату України) та розрахункові дані, згідно наведеної вище методики, представлені в таблиці 2.

Таблиця 2

Показники ефективності діяльності виноградарських підприємств в АР Крим за 2010-2012 рр.

Результати від реалізації винограду	Роки			2012 р. у % до 2010 р.
	2010	2011	2012	
Кількість продукції, тис. ц	477,90	474,55	403,62	-15,5
Повна собівартість продукції, тис. грн.	110488,0	124154,8	103907,9*	-6,0
Чистий дохід (виручка), тис. грн.	261669,4	247971,4	253251,4	-3,2
Прибуток, тис. грн.	151181,4	123816,6	149343,8	-1,2
Повна собівартість на 1 ц, грн./ц	231,19	261,63	257,44*	11,4
Прибуток на 1 ц, грн./ц.	316,35	260,91	370,01	17,0
Ціна реалізації, грн./т	547,54	522,54	627,45	14,6
Рівень рентабельності, %	136,8	99,7	143,7	5,0
Рівень окупності, %	236,8	199,7	243,7	2,9
Прибуток на 1 га, грн./га	6433,25	5454,48	6819,35	6,0
Реалізована продукція на 1 га, ц/га	20,3	20,9	18,4	-9,4

* розрахунковий показник на базі індексу споживчих цін за 2012 рік 98,4%, офіційні дані не опубліковані

Аналізуючи таблицю 2 можна зазначити, що рентабельність реалізації винограду у 2012 році підвищилась за рахунок підвищення ціни на 14,6% в порівнянні з 2010 роком. Таке підвищення викликано нетиповою рентабельністю у 2011 році (99,7%), в той час, як у 2010 році вона складала 136,8 %, та інфляційними сподіваннями, що не справдились в результаті року. Слід зазначити, що ефективність реалізації на 1 га виноградників, що

плодоносять, підвищилась, що підтверджується ростом прибутку з га на 6% та одночасним зменшенням реалізованої продукції на 1 га на 9,4%.

Висновки. Використання запропонованих нами необхідних підходів оцінки економічної ефективності виробництва винограду дозволяє більш раціонально використовувати площі виноградних насаджень і своєчасно приймати рішення управлінським персоналом відносно розвитку даної галузі.

Список використаних джерел:

1. Дятел В. М. Підвищення економічної ефективності виробництва винограду в сільськогосподарських підприємствах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «економіка та управління підприємствами (економіка сільського господарства і АПК)» / В. М. Дятел. — Сімферополь., 2009. — 24 с.

2. Економіка сільського господарства / [підручник за ред.. В.І.Мацибори]. — К. : Вища школа, 1994. — 415 с.

3. Караман М. М. Экономическая эффективность производства сельскохозяйственной продукции в сельскохозяйственных предприятиях АР Крым / М. М. Караман – Симферополь : ЧП «Феникс», 2009. – 109 с.

4. Макконел К. Р. Экономикс: Принципы, проблемы, политика / К. Р. Макконел, С. А. Брю. — М. : Республика, 1992 — Т. 1. — 1992. — 199 с.

5. Супричова Л. І. Методика прогнозування основних показників розвитку виноградарства з використанням зовнішніх стабілізаторів / Супричова Л. І. — К.: Український науково-дослідний інститут продуктивності агропромислового комплексу Міністерства аграрної політики України, 2011. — С. 47-49 — (Економічні науки) (Продуктивність агропромислового виробництва, науково-практичний збірник; № 19)

Акуленко Г.Н. Методические подходы к оценке экономической эффективности производства винограда

Рассмотрены основные показатели экономической эффективности производства винограда. Построена методика определения экономической эффективности деятельности виноградарских предприятий. Определено значение рентабельности и окупаемости в расчете экономической эффективности производства.

Ключевые слова: эффективность, виноградарство, рентабельность, прибыль, себестоимость

Akulenko G.N. Methodological approaches to evaluating the economic efficiency of the production of grapes

The basic indicators of economic efficiency of grape production was considered. Analysis method of determining the economic efficiency of the wine-growing enterprises was built. The values of profitability and return on investment in terms of economic efficiency was defined.

Keywords: efficiency, viticulture, profitability, profit, cost